

ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΣ

Της **ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΚΟΤΖΙΑ**

Η αξιολογική κριτική

Πολύ δύσκολο για την κριτική -για την αξιολογική κριτική- να επιλέξει την κατάλληλη έκφραση, να ανακαλύψει τον σωστό τόνο. Διότι τα ερωτήματα με τα οποία έρχεται αντιμέτωπη τίθενται -είναι αναγκαίο να τίθενται- με απόλυτους όρους: Είναι αυτό που αντικρίζουμε τέχνη ή όχι; Είναι αυτό που διαβάζουμε αξιανάγνωστο πεζογραφικό έργο ή όχι; Είναι το κείμενο που έχουμε μπροστά μας μείζον ή έλασσον; Οι απαιτήσεις απαιτείται να δίνονται με στοχαστική περίσκεψη μιν, αλλά χωρίς υπεκφυγές, τακτικισμούς και ελιγμούς, απαιτείται να δίνονται με ειλικρίνεια, ευθύτητα και ανατρίητη τόλημ. Αναγκάζεται έτσι κανείς να μιλήσει εξίσου απόλυτα, αγνοώντας τον προσωπικό παράγοντα -τη συγγραφική αγωνια- ακυρώνοντας και διαγράφοντας τον πολύμοχο αγώνα ημερών, μηνών και ετών του κρινόμενου συγγραφέα.

Το ότι έτσι δουλεύει ο κριτικός το υποδηλώνει ο Μανόλης Αναγνωστάκης στον μονόλογο που επιμελήθηκε πρόσφατα ο Μισέλ Φάις «Είμαι αριστερόχειρ ουσιαστικά» (εκδ. Πατάκη, σελ. 99). Μας το υπενθυμίζει όταν τολμά να επαναφέρει εξ αρχής διλήμματα τα οποία ανατρέπουν παντελώς τις ευρέως καθιερωμένες απόψεις. «Ο Καβάφης», αναρωτιόταν το 1992, «ήταν πραγματικά ένας μεγάλος ποιητής; Ήταν μείζων ή έλασσων; Μήπως είχε επεξεργαστεί τόσο πολύ μέσα του το υλικό του, το είχε δουλέψει τόσο πολύ, ώστε τελικά έβγαλε ποίηση;». Και αναπτύσσει την άποψη ότι πολύ συχνά η επιμέλεια, η σμίλευση, η τελειότητα του στίχου δημιουργούν μιν ένα ωραίο ποιητικό αίσθημα, χωρίς όμως μείζον αποτέλεσμα. Σε άλλες περιπτώσεις αντιθέτως, άνθρωποι που δεν ενδιαφέρθηκαν καθόλου για την ποίηση και οι οποίοι δεν έγραψαν στη ζωή τους παρά περιστασιακά, αποκαλύπτουν μέσα α-

πό τα λίγα που έδωσαν ιδιοφυείς τρόπους. Και ως παράδειγμα φέρνει τον Κάλβο μέσα από τον στίχο του οποίου βγαίνει κάτι που, κατά τον κριτικό, δεν μπορούσαμε μέχρι εκείνη τη στιγμή να το πούμε, διότι δεν το ξέραμε. Ενώ λοιπόν στην περίπτωση του Καβάφη αισθάνεσαι ότι ο ποιητής τα λέει μιν ωραία, πρόκειται όμως για πράγματα που είναι γνωστά, ο Κάλβος αντιθέτως λέει πράγματα που, μέχρι την εποχή του, δεν τα είχε σκεφτεί ποτέ κανείς. Ο Κάλβος καταγράφει, κατά τον Αναγνωστάκη, πράγματα ασύλληπτα, ενώ ο Καβάφης κολακεύει τον κόσμο διότι βλέπει σε αυτόν την απήχηση που μπορεί να έχει η ποίησή του, τον κολακεύει διότι και ο κόσμος σκέφτεται τα ίδια πράγματα. Για τον δημιουργό του «Μιλώ» που στα τέλη της δεκαετίας του '50 άλλαξε το ελληνικό λογοτεχνικό τοπίο με την έκδοση του περιοδικού «Κριτική», η ποίηση και ολόκληρη η τέχνη αποτελούν πολύ σοβαρή υπόθεση: τίποτα και κανένα μέγεθος δεν τίθεται στο απυρόβλητο, όλα και όλοι τίθενται υπό έλεγχο, σε καμιά περίπτωση δεν υφίσταται η έννοια του ανέγγιχτου, του ιερού, του ταμπού.

Τα τελευταία χρόνια που εκδίδονται τόσο πολλά, που λέγονται αναρίθμητα λόγια και γράφονται ανεξάντλητες σελίδες, πολύ μας έλειψε η ολιγόλογη, στοχαστική, εμβληματική κριτική του Μανόλη Αναγνωστάκη η οποία δεν έκανε την παραμικρή παραχώρηση, η οποία εξέταζε με τα αυστηρότερα δυνατά κριτήρια και η οποία αποτιμούσε με τις μεγαλύτερες δυνατές απαιτήσεις το καλλιτεχνικό βάρος και βάθος του έργου. Πολύ συχνά (σήμερα, όπως και παλαιότερα βέβαια)

η άκριτη αποδοχή μοιάζει να αποτελεί τον κανόνα, η απόρριψη να έχει περιέλθει σε αχρηστία, η αυστηρότητα να βρίσκεται εκτός μόδας, η υψηλή αξίωση να έχει περιπέσει σε ανυποληψία. Από τη μια, η πολιτική ορθότητα αριστερών προσεγγίσεων, όπως του νέου ιστορικισμού και των πολιτισμικών σπουδών, και από την άλλη, η μαζικοδημοκρατική κατάλυση της διάκρισης ανάμεσα στο υψηλό και το χαμηλό, οδήγησαν στην περιφρόνηση της μορφικής επεξεργασίας, στην απαξίωση της σύνθεσης, στην υποβάθμιση του ύφους, στην υποτίμηση της ανάγκης να περικλείει το κείμενο στο σώμα του συγκινη-

σιακό φορτίο και να το μεταδίδει. Στην καλύτερη περίπτωση, η κριτική περιορίζεται στον ερμηνευτικό της ρόλο και στη χειρότερη εξαφανίζεται ως περιττή. Διότι με την αποθέωση του μαζικού η ανάγκη διακρίσεων καταρρίπτεται. Όπως και να διατυπωθούν, τα πράγματα βαίνουν καλώς. Τη θέση του υπέρτατου κριτή καταλαμβάνουν η αγορά και ο αδιαφοροποίητος αναγνώστης εφ' όσον ο κριτικός λόγος των εξειδικευμένων εντύπων αρνείται να έρθει αντιμέτωπος με την πραγματικότητα του λογοτεχνικού γεγονότος απαξιώνοντας τη διακινδύνευση που συνεπάγεται το κρίσιμο, δύσκολο και επιτακτικό ερώτημα, τι είναι λογοτεχνία; Από τη μακρινή δεκαετία του '60 και την πιο κοντινή δεκαετία του '90, η ευκρινής φωνή του Μανόλη Αναγνωστάκη εξακολουθεί να υποδεικνύει τον στόχο, τον προσανατολισμό και την κατεύθυνση προς την οποία οφείλει να βαίνει η κριτική.

ekotzia@yahoo. gr